

*Людмила Георгіївна Русалкіна,
доцент кафедри іноземних мов,
Одеський національний медичний університет,
вул. Пастера, 2, м. Одеса, Україна*

КОНТЕКСТНИЙ ПІДХІД У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

В статті розглядається сутність, характеристики і форми контекстного навчання. Побудова моделі процесу професійної підготовки майбутніх лікарів на базі технології контекстного навчання дозволяє максимально наблизити зміст і процес навчальної діяльності студентів до їхньої майбутньої професії.

Висвітлено визначення основних положень контекстного навчання як педагогічної технології. Розкрито сутність, особливості використання контекстного навчання в сучасній професійній підготовці майбутніх лікарів.

Реалізація контекстного підходу в процесі навчання професійної англійської мови майбутніх лікарів стимулює розвиток їхніх професійних здібностей, допомагає студентам більш об'єктивно визначити свою професійну придатність.

Ключові слова: майбутні лікарі, професійна підготовка, контекстний підхід.

Проблему контекстного підходу досліджували А. Вербицький та представники його наукової школи (Т. Дубовицька, Н. Жукова, В. Калашников, О. Ларіонова, Ю. Маслово В. Теніщева та ін.).

Сутність контекстного підходу полягає в активному навчанні, спрямованому на реалізацію системного використання професійного контексту, тобто поступового насичення навчального процесу елементами професійної діяльності [1]. Відповідно до контекстного підходу підготовка фахівців відзначається максимальним наближенням змісту і форм навчання до професійної діяльності фахівця; під час навчального процесу відтворюють реальні зв'язки і стосунки, вирішують конкретні професійні завдання.

Організація ініціативної діяльності студентів відповідно до закономірностей переходу від навчальних текстів, знакових систем як носіїв минулого досвіду до професійної діяльності з компетентнісною орієнтацією складає сутність такої інноваційної технології, як знаково-контекстне навчання. Автором контекстного навчання є А. Вербицький, який наголошує на інтеграції пояснювальних можливостей теорії контекстного навчання й методології компетентнісного підходу, що дозволили автору дійти висновку про існування «контекстно-компетентнісного підходу до реформування освіти» [2, с. 37].

Основою знаково-контекстного навчання є поняття «контекст». За термінологічними джерелами, «контекст» (від лат. contextus – з'єднання, зв'язок) – відносно закінчений уривок писемної або усної мови (тексту), у межах якого найбільш точно виявляється значення окремих слів, які входять до його складу, висловів тощо [3]; закінчений за змістом уривок тексту, що дає змогу встановити значення слова або речення, яке входять до його складу [4, с. 268]. Контекст – це система внутрішніх і зовнішніх умов життя та діяльності людини, яка впливає на сприйняття, розуміння й перетворення нею конкретної ситуації, надаючи значенню цієї ситуації як цілому утворенню, так і конкретним її компонентам. У психологічному плані контекст – це закінчена в змістовому аспекті чисельність психічного, яка визначає зміст окремих

елементів, що входять до його складу [1]. У науковій літературі також виділяється внутрішній і зовнішній контексти. А. Вербицький вказує на наявність предметного й соціального контекстів – послідовне моделювання професійної діяльності фахівців із предметно-технологічної і соціальної сторін [2, с. 45].

Основною характеристикою контекстного навчання є моделювання не тільки предметного, але й соціального змісту майбутньої професійної діяльності, яке реалізується на практиці за допомогою системи інноваційних форм і методів роботи. Контекстне навчання забезпечує трансформацію пізнавального змісту знань, що засвоюються, на практичні, професійні вміння й навички.

Проблему контекстного навчання сьогодні розробляють та досліджують такі науковці: Н. Бакшаєва, Г. Барська, Н. Борисова, Л. Бурдейна, Т. Дубовицька, М. Ільязова, О. Ковтун, В. Кругликов, О. Ларіонова, І. Марчук та інші.

Контекстний підхід, концептуальні положення якого розкриваються в роботах М. Бахтина, О. Ковтун, Н. Лаврентєвої, О. Ларіонової, М. Левківського та інших учених, дозволяє створити ефективні умови для формування професійної компетентності майбутніх фахівців та поєднання навчальної й професійної діяльності в єдине ціле.

Побудова моделі процесу професійної підготовки майбутніх лікарів на базі технології контекстного навчання дозволяє максимально наблизити зміст і процес навчальної діяльності студентів до їхньої майбутньої професії. А. Вербицький відзначає: «щоб бути теоретично і практично компетентним, студенту необхідно зробити подвійний підхід: від знака до думки, а від думки до вчинку, дії. Перехід від інформації до її використання опосередковується думкою, що і робить цю інформацію знанням» [2, с. 18].

Під час організації контекстного навчання використовуються такі принципи: педагогічне забезпечення особистісного залучення студента в навчальну діяльність; моделювання в навчальній діяльності студентів цілісного змісту, форм і умов професійної діяльності фахівців; проблемний зміст

навчання; адекватності форм організації навчальної діяльності студентів цілям і змісту освіти; провідна роль спільної діяльності, міжособистісного спілкування та взаємодії майбутніх лікарів; педагогічно обгрунтованого співвідношення нових і традиційних педагогічних технологій, принцип відкритості; єдності навчання та виховання особистості фахівця [2, с. 47–48].

Характерною рисою технології контекстного навчання є створення предметного і соціального контекстів професійної діяльності майбутнього лікаря, що додає до навчального процесу цілу низку нових моментів:

- просторово-часовий контекст «минуле – сучасне – майбутнє»;
- системність і міжпредметність знання;
- можливість динамічного розгортання змісту навчання, яке зазвичай дається в статичі;
- сценарний план діяльності медичних спеціалістів;
- посадові функції та обов'язки;
- посадові та особисті інтереси майбутніх фахівців [2, с. 46].

С. Качалова підкреслює, що основними характеристиками контекстного навчання є те, що студент із самого початку ставиться в діяльну позицію, предмет якої поступово перетворюється із суто навчальної в практико-професійну; вимоги з боку професійної діяльності є системоутворювальними, вони задають контекстний принцип побудови й розгортання не лише окремих навчальних дисциплін, а й зміст усієї підготовки фахівця у ВНЗ [5, с. 87–88].

М. Бахтін у монографії «Естетика словесної творчості» схарактеризував розуміння як співвіднесення цього тексту з іншими текстами і його переосмислення в єдиному контексті попереднього і передбачуваного. У термінах психології це буде означати, що розуміння - це єдність процесів антиципації і рефлексії. Антиципація прокладає шлях у майбутнє, а рефлексія звіряє правдивість руху за пройденим шляхом, виступаючи еквівалентом зворотного зв'язку для творчих процесів. Справжнє набуває для людини сенс тільки в контексті минулого і майбутнього [2]. Слово «контекст» може мати і широкий сенс: їм можна позначати фізичну дію, вчинок, репліку, систему мотивів. Отже, контексти можуть бути соціальними, поведінковими, емоційними, історичними, культурними, діяльними. З цієї позиції навчальний процес у ВНЗ є одним із проявів соціальної практики, котрий відображає ті закономірності, які існують у суспільстві. Отже, навчальний процес – лише фрагмент у контексті суспільного життя, відповідно, він не може будуватися тільки на будь-якій одній технології навчання. Це положення має значення для професійного навчання у вишах, оскільки контексти життя і майбутньої праці наповнюють навчання особистісним змістом, визначають міру зануреності в пізнавальний процес.

Модель контекстного навчання є теоретично обгрунтованим вибором та реалізацією форм і методів активного навчання у вищій школі з орієнтацією на модель майбутнього лікаря. Його сутність полягає в здійсненні навчального процесу в контексті майбутньої професійної діяльності шляхом вирішення конкретних професійних завдань. Засвоєння змісту навчання відбувається не шляхом передавання студенту інформації, а в процесі його власної, внутрішньо мотивованої активності, спрямованої на предмети та явища довколишнього світу.

Відрив теоретичного навчання від майбутньої практики, з одного боку, та неможливість перенести саму практику як форму практичної підготовки студентів до навчального закладу, з іншого, призводять до висновку про необхідність посередньої ланки між навчальною та професійною діяльністю.

Особливу увагу в процесі контекстного навчання приділяють реалізації поступового, поетапного переходу студентів до базових форм діяльності більш високого рангу: від навчальної діяльності академічного типу до квазіпрофесійної діяльності (ділові та дидактичні ігри), а потім до навчально-професійної діяльності (практика, стажування).

А. Вербицький підкреслює, що «накладення засвоєної навчальної інформації на канву соціальної за своєю сутністю професійно-предметної діяльності призводить до засвоєння студентами цієї інформації на рівні особистісних змістів, а не тільки закріплених у науці значень. У цьому й полягає основна сутність контекстного навчання» [2, с. 60].

За С. Качаловою, основною характеристикою навчально-виховного процесу контекстного типу, реалізованого за допомогою системи нових і традиційних форм та методів навчання, є моделювання мовою знакових засобів предметного й соціального змісту майбутньої професійної діяльності. У спеціальних дисциплінах відтворюються реальні професійні ситуації й фрагменти професійної діяльності, відносини задіяних у ньому людей. Таким чином, студентові задаються контури його професійної праці. Основою взаємодії викладача й студента стає ситуація у всій її предметній та соціальній неоднозначності.

Саме в ході аналізу ситуацій, ділових і навчальних ігор (ігри-комунікації, ігри-захисту від маніпуляції, ігри для розвитку інтуїції, ігри-рефлексії тощо) студент формується як фахівець і член майбутнього колективу [5, с. 89].

У моделі контекстного навчання активність студента (в аудиторній навчальній роботі) проявляється у трьох базових формах діяльності та деяких проміжних. Базовими є: діяльність академічного типу (проблемні лекції, семінари-дискусії), квазіпрофесійна діяльність (ділові ігри та інші ігрові форми), навчально-професійна діяльність (науково-дослідна робота студента, підготовка кваліфікованої роботи, проекту тощо). Проміжними виступають усі інші форми – традиційні та

інноваційні, які відповідають конкретним цілям та змісту навчання на відповідному етапі навчання (практичні заняття з іноземної мови професійного спрямування, моделювання життєвих ситуацій, аналіз конкретних випадків, ролі в ігри).

Завдяки переходу від однієї базової форми діяльності до іншої студенти отримують більш розвинуту практику застосування навчальної та наукової інформації у функції засобів здійснення навчальної, квазіпрофесійної та навчально-професійної діяльності, оволодіваючи реальним професійним досвідом, отримуючи можливості природного входження в професію.

З вищезазначеного можна дійти висновку, що контекстне навчання допомагає подолати суперечність між індивідуальним характером навчальної роботи студента, його розвитком і колективним характером професійної діяльності, яка передбачає взаємодію та спілкування спеціалістів, особистий внесок кожного, досягнення колективних та суспільних цілей між виконавською позицією студента в навчанні (виконує те, чого вимагає викладач) та ініціативною позицією

майбутнього спеціаліста (у предметному та моральному відношеннях) у трудовій діяльності.

Суттєвою характеристикою контекстного навчання є моделювання за допомогою знакових засобів предметного і соціального змісту майбутньої педагогічної діяльності. Таким чином, у контекстному навчанні засобами знань (за знаковими системами) формуються контури професійної реальності, а тому абстрактні педагогічні положення (знання, суперечності, закономірності, принципи) щільніше зближуються з життям. Саме завдяки наближенню навчальної діяльності до професійної шляхом використання різних проблемних та ігрових моделюючих ситуацій студент отримує змогу цілісно виявити власну активність та виробити практичні вміння й навички.

Отже, контекстний підхід у навчанні майбутніх лікарів охоплює компетентнісний зміст професії – сформованість певних знань, умінь, навичок, наявність здібностей до професії лікаря та професійно значущих якостей, набуття яких передбачено на момент закінчення професійної підготовки у виші, достатніх для достатньої професійної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А. А. Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 204 с.
2. Вербицкий А. Контекстно-компетентностный подход к модернизации образования / А. А. Вербицкий // Высшее образование в России. – № 5. – 2010. – С. 32 – 37.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997.- – 375с.
4. Словник української мови: в 11 томах. — Том 4, 1973.
5. Качалова С. М. Технология контекстного обучения в практике вузовского обучения - Вестник ЦМО МГУ. - 2009 - № 3. – С. 87-91.

*Людмила Георгиевна Русалкина,
доцент кафедры иностранных языков,
Одесский национальный медицинский университет,
ул. Пастера, 2, г. Одесса, Украина*

КОНТЕКСТНЫЙ ПОДХОД В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ВРАЧЕЙ

Актуальность исследования. Проблему контекстного обучения сегодня разрабатывают и исследуют такие ученые: Н. Бакшаев, Г. Барская, Н. Борисова, Л. Бурдейная, Т. Дубовицкая, М. Ильзова, А. Ковтун, В. Кругликов, А. Ларионова, И. Марчук и другие.

Научная значимость статьи актуализируется тем, что проблемы применения контекстного обучения в процессе профессиональной подготовки будущих врачей в отечественной научной литературе освещены недостаточно.

Объектом исследования выступает медицинское образование. Предметом исследования является применение контекстного подхода в профессиональной подготовке будущих врачей.

В статье рассматривается сущность, характеристики и формы контекстного обучения. Построение модели процесса профессиональной подготовки будущих врачей на базе технологии контекстного обучения позволяет максимально приблизить содержание и процесс учебной деятельности студентов к их будущей профессии.

Освещены определение основных положений контекстного обучения как педагогической технологии. Раскрыта сущность, особенности использования контекстного обучения в современной профессиональной подготовке будущих врачей. Обнаружено, что усвоение содержания обучения происходит не путем передачи студенту информации, а в процессе его собственной, внутренне мотивированной активности, направленной на предметы и явления окружающего мира.

В теории контекстного обучения понятие «контекст» выступает содержательной категорией, а создание в образовательном процессе разнообразных контекстов жизни и профессиональной деятельности обеспечивает личностное включение студента в процессы познания, овладения будущей профессиональной деятельностью. Таким образом, основной единицей содержания контекстного обучения является не блок информации, а система во всей ее неоднозначности.

Обращение к технологии контекстного обучения вызвано существованием ряда противоречий, наблюдаемых в практике высшего образования, а именно: компетентностью направленностью обучения и утверждением ведущей роли теоретических знаний в содержании обучения в вузе, необходимостью подготовки специалистов, способных действовать за пределами учебных ситуаций и недостаточной практической ориентированностью профессиональных дисциплин; противоречием между индивидуальным характером обучения студентов и коллективным в профессиональной деятельности; направленностью на профессиональное становление будущего врача в рамках учебной деятельности и существующим на практике большим периодом адаптации молодого специалиста в условиях производственной деятельности.

Занятия с использованием контекстного подхода дают возможность рассматривать педагогическую теорию как устоявшееся знание, а как интеллектуальный процесс. Реализация контекстного подхода в процессе обучения профессионального английского языка будущих врачей стимулирует развитие их профессиональных способностей, помогает студентам объективно определять свою профессиональную пригодность. Использование этой технологии создает для этого все необходимые условия. Итак, контекстное обучение - это процесс постоянного накопления индивидуального и коллективного методического опыта, динамичное движение от имитативного уровня профессиональных умений к конструктивному и творческому.

Перспективу дальнейших исследований видим в изучении контекстного подхода и результатов его практического применения.

Ключевые слова: будущие врачи, профессиональная подготовка, контекстный подход.

*Liudmila Rusalkina,
Associate Professor of the Foreign Languages Department,
Odessa National Medical University
2, Pastera Str., Odessa, Ukraine*

CONTEXT APPROACH IN THE PROCESS OF THE PROFESSIONAL TRAINING TARGETED TO THE FUTURE DOCTORS

Relevance of the research. The problem of contextual education is being developed today and studied by such scholars as N. Bakshaeva, G. Barska, N. Borisova, L. Burdain, T. Dubovitskaya, M. Ilyazova, O. Kovtun, V. Kruglikov, O. Larionov, I. Marchuk and others.

The object of the research is medical education. The subject of the study is the application of the context-based approach in the future doctors' training.

The article deals with the essence, characteristics and forms of contextual learning. The construction of a model of the training process targeted to future doctors on the basis of the contextual learning technology allows us to maximally transfer the content and process of students' educational activity into their future profession.

The appeal to the technology of contextual education is stipulated by the existence of a number of contradictions that are observed in the practice of higher education, to be more precise: the competent direction of education and the assertion of the leading role of theoretical knowledge in the content of study at universities, the need for training specialists who are able to act outside educational situations and lack of practical orientation of professional disciplines; the contradiction between the individual character of student's learning and collective work within a professional activity; the advantage of information and lack of practical knowledge and skills; between the implementation of the students' disciplinary responsibilities for the study and the need for an initiative and independent position of a specialist in labour; the focus on the future doctor's professional development within the framework of educational activities and a long period of young specialist's adaptation, which really exists in practice, under conditions of production activity.

The classes conducted on the basis of the context-based approach make it possible to consider pedagogical theory not only as well-established knowledge, but also as an intellectual process. The implementation of the context-based approach into the future doctors' training stimulates the development of their professional abilities, helping students to more objectively determine their professional appropriateness. Thus, contextual learning, therefore, is a process of continuous accumulation of individual and collective methodological experience, dynamic movement from the imitative level of professional skills to the constructive and creative one.

The context-oriented approach allows creating effective conditions for the formation of future specialists' professional competence and combination of educational and professional activities in a single whole.

The scientific significance of the article is actualized by the fact that the problems of the use of context-based learning in the process of future doctors' training in the native scientific literature are not adequately disclosed.

The prospect of further research is seen in studying the context-based approach and the results of its practical application.

Key words: future doctors, professional training, context-based approach.

Подано до редакції: 11.05.2017 р.

Рекомендовано до друку: 31.05.2017 р.

Рецензент: д.пед.н., професор А. М. Богуш